

Sándor János

1841–1909

A Sándor nemzetségből, a Hargita alján Udvarhelymegyéből való. Abból a községből, melynek lakói messzeföldre hordják az ősipari terméket, a meszet, de puritán jellemüket gondosan őrzik az idegen behatások ellen; s abból a nemzetségből, melyből több tag emelkedik ki, de a tanultság mellett is erkölcsét érintetlenül fentartja.

Vaskos szervezet s erős jellem. Ezelőtt mintegy harmincz évvel ő került a székelykereszturi unitarius középiskola élére s harmincz év lefolyása alatt ő igazgatja s vezeti az intézetet nem annyira rendeletek, mint a nevelésben oly fontos személyi befolyás által. Külső terjedelemben is növelődik az intézet s működése utolsó éveiben a csak alsóbb osztályokkal ellátott középiskola felsőbb osztályokkal bővítetik.

Tekintély az iskolában, tekintély a társadalomban, nem hivatali merevség, hanem a személyi érték által. Munkássága javarészét az intézetnek szenteli és míg maga is építésén munkál, ugyanakkor hálás emlékezettel adózik az elődöknek, s megírja az iskola történetét, s folyóiratunkban külön is Mihály Jánosnak, annak a felügyelő gondnoknak életét, kinek az iskola építésében korábban nagy része volt.

A székelykeresztúri iskolát egykor az a község,¹ a melyből ő származott, kebelébe akarta átvinni. Ez nem volt lehetséges. De ő

¹ Homoródalmás.

népének a mivelődés intézménye iránti érdeklődését és erkölesi sulyát teljes mértékben átvitte ez intézetbe s nevét méltán fogja jegyezni az intézet történelme nagynevű elődje Koronka Józsefé mellé.

Ezelőtt két évvel nyugalomba lépett. Váratlanúl halt el.¹ A koporsója elindításakor mondott imát és beszédet itt közöljük.

*

Isten! életnek és halálnak örök Ura! mély fájdalommal imádkozunk te hozzád. Isten! életnek és halálnak örök ura! e koporsónál állva, a mi rajtunk átmegy, keblünket szaggatja, fájdalmas érzéseknek háborgó hullámozása. Isten, életnek és halálnak Ura, szivünk megremeg e koporsónál állva! Nem azért oh Atyánk, mintha panaszra fakadnánk; nem azért, hogy az élet megszűnt, a szív nem dobban, hanem kiterítve fekszik romjaiban; nem azért, hogy egy életnek vége, hanem mert a mi előttünk áll, egy nemes életnek megrendítő, megrázó vége . . . . Szivünk megremeg . . . . de nem kérdezzük és nem ítélünk, nem ítélhetünk; a végzetes vég végére mehetetlen titok, örök rejtélyesség, melyet csak te láthatsz, te látsz Uram és te ítélsz . . .

Szivünk e gyászos végen megremeg . . . de emlékezeted megengesztel.

Ah emlékezeted, ez emlékezet nem csak megengesztel, hanem fölemel. Emlékezeted a gyász, a siralom e helyéről odaragad minket, hol élnek, munkálnak az emberek, hol eszményekért küzdenek, hol a nemzeti élet forrásai buzognak, hol intézményeket tartanak fűm, melyeknek világosító fénye az Isten és a haza szent eszméje, hol ifjúságot nevelnek, reményeit a jövődönnek. Emlékezeted oda ragad minket, hol egy hosszú életen keresztül a szív melegével tápláltad a nevelés tűzhelyét, értelmekkel terjesztetted, közölted a tudományt, a hasznos ismereteket, kitartó gondossággal növelted és erősítetted, s bölcseségeddel kormányoztad a rád bízott intézetet. Emlékezeted odaragad, hol felépítetted a családi tűzhelyet is, hol szerető hitves,

¹ Kolozsvárt.

szeretett gyermekek, boldogságid környeztek. És oda, hol a közélet erős harezát vívják, hol az egyén és faj érdekeiért lepik el, szállják meg a nem síma küzdőtért, hol részedet kivetted a néked adott tehetségekkel a legjobb igyekezettel és a mit kiérdemeltél, a legszebb jel, mely emberi mellet diszíthet, a becsületrend . . . melyet ha nemis nyujtott néked királyi kegy, de kebleden mindenki ott látott.

Emlékezted odaragad . . . és oda bocsátunk tégedet most, hol utcák, mezők, hol épületek, emberek színről-színre ismertek és bizonyoságot tehetnek melletted, hol a napsugárban fürdő folyó kék tükörén szép álmaid ringatóztak, hol anyyi alkotás hirdeti, hogy gondolatidból sok valóra vált; oda bocsátunk, hol egy egész vidék tehet bizonyoságot melletted, azok, a kik veled voltak és a kik ellenfeleid, mind mind bizonyoságot tehetnek, tesznek, hogy nemesen harcoltál; és a mivel elbocsátunk, nemességédnek a távolból is elismerése; a mivel útadra bocsátunk, a mi szeretetünk, hálánk, elismerésünk . . . Igaz kegyeletünk kíséri téged, kíséri el nem muló emlékedet . . .

Isten! szerető édes Atyánk! a te jóságodat kérjük, a te támogatásodért könyörgünk, hogy azok, a kik a veszteséget elsősorban szenvedték, vigasztaltassanak és erősíttessenek, hogy őt végső útján elkísérhessék, hogy a nékik oly drága hamvakat elhelyezhessék ott, a hol közel fogják érezni magukhoz, a hol könnyeiket annak a sírhalmára önthetik, ki oly közel volt hozzájuk, s ki maga sietett hogy ismét közel legyen . . .

Uram! a te könyörületed a szereteten, mely haza siet!! . . .

Mi Atyánk! stb.

PÉTERFI DÉNES.

Fretwell János

Idegen, de nekünk rokonszenves név.

Magyarországon több ízben megfordult, a ki e nevet viselte. Ezelőtt mintegy harmincz évvel a „Vasárnapi Ujság“ arczképét is hozta és ismertetést irt róla.

Ifjú korában a magyar menekültek barátságának örvend s később tollát használja a magyar ügy érdekében.

Kereskedő, író és szónok egy személyben. Mint ilyen útazza a világot; de saját faja mellett érzülete, gondolata leginkább mindig a magyaré. Angol és amerikai gyűlésoken melegebb szó alig hangzik értük, mint Fretwell „sonorous“, szépen esengő beszédéből.

Unitárius hittestvérei iránt különösen érdeklődött. 1873-ban ő hozza először össze az angol, amerikai és magyar unitáriusok képviselőit Budapesten közös gyűlésbe. A „Richmond Anna theol. tanszéki alapítvány“ az ő nevéhez fűződik, valamint a székelykeresztúri gymnasium részére gyűjtött angol segély is.

Angliában Leedsben látott napvilágot s Providence amerikai város takarja hamvait.

A szabadságnak, felvilágosultságnak és előhaladásnak volt országokat utazó apostola.

A szabadelvű központok anyagi erősítésén dolgozott.

A magyarországi unitáriusok nevét évkönyvükbe írják s kegyeletük Providence felé száll.

PÉTERFI DÉNES.